

UY TA'LIMIGA JALB ETILGAN BOLALARNING TA'LIM OLISHIDAGI TO'SIQLAR

Qodirova Nargiza

Andijon davlat pedagogika insituti stajor-o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqola uy ta'limiga jalb etilgan bolalarning ta'lim olishida duch keladigan asosiy to'siqlarni va ularni bartaraf etish yo'llarini tahlil qiladi. Maqolada ijtimoiy izolyatsiya, teng imkoniyatlarning cheklanganligi, ota-onalarning pedagogik mahorati yetishmasligi, motivatsiya va intizom muammolari, shuningdek, texnik va infratuzilma kamchiliklari asosiy to'siqlar sifatida ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Uy ta'limi, ta'lim to'siqlari, ijtimoiy izolyatsiya, teng imkoniyatlar, pedagogik mahorat, motivatsiya, intizom, texnik infratuzilma onlayn ta'lim, bolalar ta'lim huquqi.

So'nggi yillarda uy ta'limi (homeschooling) dunyoning turli burchaklarida keng tarqalgan. Ota-onalar bolalariga maktabdan tashqarida ta'lim berishni tanlashadi, bu esa o'ziga xos afzalliklarga ega bo'lishi mumkin. Biroq, uy ta'limiga jalb etilgan bolalar uchun bir qator to'siqlar mavjud bo'lib, bu to'siqlar ularning ta'lim olish jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bugungi kunda uy ta'limiga jalb etilgan bolalar soni ortib bormoqda. Uyda yakka tartibda ta'lim olish jismoniy yoki psixik rivojlanishida nuqsoni bo'lgan, uzoq vaqt davolanishga muhtoj va tibbiy ko'rsatmalarga ko'ra doimiy yoki vaqtincha umumiy o'rta ta'lim muassasalariga qatnay olmaydigan o'quvchilar uchun tashkil etiladi. O'quvchilarning ta'lim olish huquqini ta'minlash maqsadida maktabning tegishli sinfida o'qiyotgan bolalardan ikki yoshga oshgan o'quvchilarni ham ushbu sinfda uyda yakka tartibda ta'lim olishga jalb qilishga ruxsat etiladi. Uyda yakka tartibda ta'lim berishning asosiy maqsadi o'quvchilarning ta'lim olishga bo'lgan huquqlarini ta'minlash hamda ularning ta'lim olishlari uchun zarur sharoit yaratishdan iborat. Uyda ta'lim ko'proq individual e'tiborni taklif qiladi. Bu alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan bolalarni o'qitishda akademik muvaffaqiyat uchun zarur bo'lgan muhim tarkibiy qism hisoblanadi.

Quyidagilar uyda yakka tartibda ta'lim berishning asosiy vazifalari hisoblanadi: o'quvchilarning umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standartlari hamda ular asosida ishlab chiqilgan (aqli zaif bolalar uchun) maxsus ta'lim talablariga muvofiq bilim olishlarini

ta'minlash; barkamol, jismonan va ma'naviy sog'lom shaxsni voyaga yetkazish, o'quvchilarda madaniy-ma'rifiy qadriyatlarni, fuqarolik va vatanparvarlik hislarini shakllantirish; ta'lim berish jarayonida o'quvchilarning sog'lig'ini himoyalovchi dars jadvaliga rioya etilishini ta'minlash.

O'quvchilarning uyda yakka tartibda ta'lim olishini tashkil etish O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi hamda Sog'liqni saqlash vazirligining 2015-yil 10-iyundagi "Jismoniy yoki psixik rivojlanishida nuqsoni bo'lgan hamda uzoq vaqt davolanishga muhtoj bolalarning uyda yakka tartibda ta'lim olishlarini tashkil etish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi qaroriga asosan tashkil etiladi. Maktab direktorlari maktab joylashgan hududda yashaydigan o'quvchilarni aniqlaydilar, ro'yxatga oladilar hamda ularni uyda yakka tartibda ta'lim olish uchun jalb qilish choralari ko'radilar. O'quvchini uyda yakka tartibda ta'lim olishini belgilash uning doimiy yashash joyidagi tuman yoki shahar davolash-profilaktika muassasalarida faoliyat ko'rsatayotgan tibbiy-maslahat komissiyasining tibbiy xulosasiga asosan tuman yoki shahar xalq ta'limi bo'limi tomonidan amalga oshiriladi. Uyda yakka tartibda ta'lim berishning asosiy maqsadi o'quvchilarning ta'lim olishga bo'lgan huquqlarini ta'minlash hamda ularning ta'lim olishlari uchun zarur sharoit yaratishdan iborat. Uyda ta'lim yuzma-yuz muloqot qilish va o'rganish imkoniyatlarini sezilarli darajada oshirishga imkon berishi aniqlangan. Uyda ta'lim sharoitlarida turli xil o'rganishga muhtoj bo'lgan bolalarga ko'proq individual e'tibor beriladi va sinflardagidan ko'ra ko'proq ishtirok etishga imkoniyat beriladi. Odatda uyda ta'lim olayotgan o'quvchilar javob berishga rag'batlantiriladi va shu tariqa maktabdagi bolalarga qaraganda ko'proq o'quv vazifalarini bajarishda faol ishtirok etishadi. Moslashuvchanlik ham individual e'tibor bilan birga asosiy masala bo'lib ko'rinadi. Ko'pchilik ota-onalar uyda ta'lim olish tajribasi ta'lim taraqqiyotiga olib kelganini ta'kidlaydilar, bu esa uning imkoniyati cheklangan bolalar uchun hayotiyligini ko'rsatadi. Shuningdek, ota-onalar farzandlarining shaxsiy ehtiyojlari uyda ta'lim orqali ta'minlangan moslashuvchanlik va o'qitishning o'ziga xos yo'nalishi orqali samarali qondirilishi haqida ijobiy fikrlarni bildirganlar. Bu turdagi ta'limning afzalliklari bilan bir qatorda, u qator to'siqlar va qiyinchiliklarni ham keltirib chiqaradi.

Uy ta'limidagi asosiy to'siqlar.

Ijtimoiy izolyatsiya. Uy ta'limidagi bolalar ko'pincha tengdoshlari bilan muloqot qilish imkoniyatidan mahrum bo'lishadi. Bu esa ijtimoiy ko'nikmalarning rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ijtimoiy izolyatsiya bolaning o'zini o'zi anglashiga, ishonchli bo'lishiga va jamiyatga integratsiyasiga to'sqinlik qiladi.

Teng imkoniyatlarning cheklanishi. Uy ta'limi ko'pincha oila a'zolarining moddiy va intellektual resurslariga bog'liq. Har bir oila farzandiga sifatli ta'lim berish imkoniyatiga ega emas. Bu esa ta'limdagi tengsizlikni kuchaytirishi mumkin.

O'qituvchilik mahoratining yetishmasligi. Uy ta'limida ota-onalar yoki shaxsiy murabbiylar asosiy o'qituvchi sifatida ishtirok etadi. Ammo ularning pedagogik mahorati va bilim darajasi har doim ham ta'lim talablariga javob bermaydi.

Motivatsiya va intizom muammolari. Uyda ta'lim olayotgan bolalar ko'pincha qat'iy dars jadvaliga amal qilmaydi, bu esa ta'lim samaradorligini pasaytirishi mumkin. Shuningdek, mustaqil o'qishga yetarlicha motivatsiya bo'lmaganda, o'quv jarayoni samarali bo'lmaydi.

Texnik va infratuzilma yetishmovchiligi. Uy ta'limi ko'pincha zamonaviy texnologiyalardan foydalanishni talab qiladi. Biroq, har bir oilaning yetarli texnik jihozlar yoki internetga kirish imkoniyati yo'q.

To'siqlarni yengib o'tish yo'llari.

1. Ijtimoiy faollikni qo'llab-quvvatlash

Uy ta'limidagi bolalar uchun sport mashg'ulotlari, san'at to'garaklari va boshqa ijtimoiy tadbirlarda ishtirok etish imkoniyatlarini yaratish lozim. Bu ularga ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

2. Davlat va nodavlat qo'llab-quvvatlash tizimi

Uy ta'limi oladigan bolalar uchun maxsus grantlar, bepul o'quv materiallari va onlayn kurslar taqdim etilishi kerak. Bu teng imkoniyatlar muammosini hal qilishga yordam beradi.

3. Pedagogik tayyorgarlik dasturlari

Uy ta'limida ishtirok etadigan ota-onalar uchun maxsus pedagogik treninglar tashkil etilishi zarur. Bu ularning o'qituvchilik qobiliyatlarini oshiradi.

4. Qat'iy rejim va kuzatuv tizimi

Uy ta'limini tartibga solish uchun qat'iy jadval va monitoring tizimi joriy etilishi lozim. Onlayn platformalar orqali bolalarning ta'lim jarayoniga muntazam baho berib borish mumkin.

5. Texnik imkoniyatlarni kengaytirish

Raqamli ta'limni rivojlantirish uchun har bir bolaga internetga kirish imkoniyati va texnik jihozlar bilan ta'minlash choralari ko'rilishi lozim. Bunda davlat va xayriya tashkilotlari ko'magi muhim rol o'ynaydi.

Xulosa qilib aytganda uy ta'limi bolalarning individual ehtiyojlarini qondirishda samarali vosita bo'lsa-da, uni amalga oshirish jarayonida bir qator to'siqlar yuzaga keladi. Ta'lim resurslarining yetishmasligi, pedagogik bilimning kamligi, ijtimoiylashuvdagi cheklovlar, motivatsiya va iqtisodiy to'siqlar bolalar uchun ta'lim olishdagi jiddiy qiyinchiliklarni yaratishi mumkin. Shuningdek, uy ta'limi tizimining rasmiy ta'lim tizimi bilan integratsiya qilinmaganligi ham bolalar uchun qo'shimcha muammolarni yuzaga keltiradi. Shu sababli, ota-onalar va ta'lim mutaxassislari uy ta'limining samaradorligini oshirish uchun ko'proq resurslar va pedagogik yondashuvlarni ishlab chiqishlari kerak. Bolalar uchun eng yaxshi ta'lim imkoniyatlarini yaratish uchun uy ta'limi tizimining kuchli va zaif tomonlarini hisobga olish muhimdir. Ushbu to'siqlarni bartaraf etish uchun davlat siyosati, jamiyat va ota-onalar birgalikda harakat qilishi zarur. Rivojlangan infratuzilma, teng imkoniyatlar va samarali pedagogik yondashuv orqali uy ta'limining sifatini oshirish mumkin. Bu esa bolalarning ta'lim olish huquqini to'liq amalga oshirishga yordam beradi. Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi hamda Sog'liqni saqlash vazirligining "Jismoniy yoki psixik rivojlanishida nuqsoni bo'lgan hamda uzoq vaqt davolanishga muhtoj bolalarning uyda yakka tartibda ta'lim olishlarini tashkil etish tartibi to'g'risida"gi 2691-son qarori., 10.06.2015-yil

2. Рыжова, Ольга Семеновна. Социально-педагогическое проектирование домашнего обучения детей с ограниченными возможностями здоровья: дис... кандидат педагогических наук. – Ростов-на-дону. 2003. 241 с.

3. Кевля Ф.И. Психолого-педагогический консилиум как средство прогнозирования личностного развития ребёнка // Вестник психо социальной и коррекционно-реабилитационной работы. 1996. - №3.
4. Jo'raxo'jayev M.X., Imkoniyati cheklangan bolalarning uyda yakka tartibdagi ta'limi samaradorligini oshirish mexanizmlari: Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. – Jizzax – 2023.
5. Куликова Т.А. Семейная педагогика и домашнее воспитание. – М., 2001. – 102 с.

